

AKOEB

AKDENİZ OPERA VE BALE KULÜBÜ KÜLTÜR ~ SANAT DERGİSİ

AVUSTURYA'DAN KÜLTÜR
DESTEĞİ ve UNUTULMAZ BİR KONSER
EXTRACELLO MERSİN'DE

**YEDİNCİ SANATTA
MÜZİK VE AŞK ÜZERİNE**

**DAVID BOWIE'YE DÖNÜŞ
DAVID BOWIE REVISITED**

MÜZEDE KONSER

BOL KÖPÜKLÜ KÜLTÜR

**SANATÇI
TOPLUMUNDAN
SANAT
TOPLUMUNA**

**PADOVA ve VENEDİK'TE
İKİ TARİHİ TİYATRO
TEATRO VERDI VE
TEATRO GOLDONI**

PADOVA VE VENEĞİK'TE İKİ TARİHİ TİYATRO

TEATRO VERDI VE TEATRO GOLDONI

Ömer Eđeciođlu
Santa Barbara, CA, ABD
omer@cs.ucsb.edu

*Teatro
Verdi,
Padova.*

*Teatro
Goldoni,
Venedik.*

Venedik şehrindeki Teatro Goldoni ve Venedik'e 40 kilometre uzaklıktaki şirin kent Padova'daki Teatro Verdi iki tarihi tiyatro binası olarak gözcü locaları, freskleri, süslü dekorasyonları ve zengin tarihleri ile dikkat çekiyorlar. Bu tiyatrolar sadece müze nitelikleri nedeniyle ziyaret edilmeye değer mekanlar değil, günümüzde de kullanılarak çok sayıda kültürel etkinliğe ev sahipliği yapıyorlar.

Her iki sahnede de tiyatro, müzik, opera ve dans etkinliklerini düzenleme görevi Teatro Stabile del Veneto adlı kuruluşa verilmiş. İki tiyatroyu bir çatı altında toplayan bu kuruluş İtalya'nın Venedik, Padova ve Verona'yı içine alan Veneto bölgesinin şehir tiyatrosu olarak hizmet veriyor. Teatro Stabile del Veneto'nun ana hedefi bu iki mekanı kullanarak bölgenin geleneksel sanatlarını yaşatmak ve yörenin sanat hayatına canlılık kazandırmak.

Bu iki yapıdan ilk şekliyle 1622 yılında inşa edilmiş olan Teatro Goldoni, Venedikli ünlü oyun yazarı Carlo Goldoni'nin (1701-1793) adını taşıyor. Hemen yakındaki Padova'nın Teatro Verdi'si ise büyük opera bestecisi Giuseppe Verdi'ye (1813-1901) ithaf edilmiş ve 1751 yılından bu yana kentin belli başlı tiyatro ve konser mekanı olarak hizmet veriyor.

CARLO GOLDONI

Commedia dell'Arte türünün eksikliklerini vurgulayan Venedikli oyun yazarı Carlo Goldoni en büyük İtalyan oyun yazarlarından biri olarak kabul edilir. Commedia dell'Arte adı altında bilinen tiyatrodaki maskeli, kalıplaşmış, karikatürize edilmiş klişeler yer alırdı. 16. yüzyılın ortalarından 18. yüzyılın sonuna kadar Avrupa'nın tiyatro kültürünü büyük ölçüde etkileyen bu tarz, Arlecchino, Pantalone, Colombina, Capitano, Il Dottore, Pulcinella, Isabella ve Brighella gibi seyircinin aşına olduğu geleneksel maskeli karakterlerin yer aldığı, tamamen aktörlerin yarattığı ve büyük çapta doğaçlamaya dayanan bir türdü. Bu tiyatrodaki Arlecchino'yu canlandıran bir actor, yer aldığı her oyunda Arlecchino'yu oynardı. Ayrıca sanatçıların

*Venedikli
oyun yazarı*

*Carlo
Goldoni*

(1707-1793).

takip edecekleri yazılı metinler bulunmuyordu. Carlo Goldoni bu tarzı değiştirmeye yönelik ilk İtalyan oyun yazarı olarak tarihe geçti.

1707'de Venedik'te doğan Goldoni hukuk eğitimi aldı, Venedik ve Pisa'da avukat, daha sonra da Milano'da diplomat olarak çalıştı. Tiyatroyla ilgilenmeye küçük yaşta başlayarak, Fransız komedyen yazarı Moliere'i okuyabilmek için Fransızca öğrendi. Bu sanat dalı, sonunda kendini adanmış ve üstün başarı kazandığı gerçek mesleği oldu.

Soylular, burjuvalar, işçiler, dilenciler gibi karakterleri sahnede canlandırarak, 18. yüzyılda Venedik'teki toplumsal yaşamı ve zamanın ahlak görüşünü sahnede sergileyerek eleştirdi. Bu yaklaşımla gerçekçi İtalyan tiyatrosunun temellerini attı. Goldoni'ye göre tiyatro, komik ve alaycı sahneleri içermeli ve kelime oyunları ve iğneli sözlerle toplumsal yapıyı dile getirip ona bir ayna tutmalıydı.

17. yüzyıl Commedia dell'Arte maskeli karakterleri. Milano, Museo Teatrale.

Carlo Goldoni'nin Venedik'teki evi

Venedikli oyun yazarı Carlo Goldoni'nin heykeltıraş Antonio Dal Zotto tarafından yapılmış ve Venedik'te ünlü Rialto Köprüsü'nün yakınındaki Campo San Bartolomio'da 1883 yılında dikilmiş olan bronz heykeli. (Temmuz 2018)

Carlo Goldoni'nin Venedik'teki evi, 1953'ten bu yana müze ve araştırma merkezi olarak kullanılıyor. İçinde küçük bir kukla tiyatrosu da var. Goldoni'nin doğduğu bu ev Gotik stilde 15. yüzyılda inşa edilmiş. Yaşlılığında Fransa'da kaleme aldığı anılarında seksen yaşındaki oyun yazarı, bu evi şöyle anlatıyor: "1707 yılında Venedik'te San Tomà mahallesinde, Nomboli ve Donna Onesta köprülerinin arasındaki Ca' Centanni caddesinin köşesinde, kocaman ve güzel bir evde doğdum."

Kibar çevreleri alaycı bir üslupla ama fazla incitmeden eleştirmeyi bildi. Commedia dell'Arte'nin klişeleri yerine günlük hayattan alınmış örnekler kullanarak insanların takıntılarını ve komik yanlarını ortaya çıkarma amaçlı bir tiyatro yarattı. Yazılı metinlere dayalı piyeslerinde kıvrak, ve neşeli bir üslup kullandı.

Goldoni İtalyanca, Venedik lehçesi ve Fransızca kullanarak 250'den fazla oyun ve opera metni yazdı. Güldürüleri arasında en sevileni *Il servitore di due padroni*, "İki Efendinin Uşağı" (1745). 1750-51 sezonunda, çalıştığı tiyatroyu öteki kumpanyaların rekabetinden koruyabilmek amacıyla, tam 16 yeni 3 perdelik komedi yazdı. Bunlardan Venedik lehçesiyle yazdığı *I pettegolezzi delle donne*, "Dedikoducular", Commedia dell'Arte tarzındaki *Il bugiardo*, "Yalancı" ve *Il vero amico*, "Gerçek Arkadaş" Goldoni'nin en başarılı yapıtları arasında yer alır. Belli başlı güldürüleri arasında aşağıdaki oyunlar da bulunmaktadır:

La vedova scaltra, "Becerikli Dul" (1748)
La famiglia dell'antiquario, "Antikacının Ailesi" (1749)
Il bugiardo, "Yalancı" (1750)
La bottega del caffè, "Kahvehane" (1750)
Il vero amico, "Gerçek Arkadaş" (1750)
I pettegolezzi delle donne, "Dedikoducular" (1751)
La locandiera, "Lokantacı Kadın" (1751)
Gl'innamorati, "Sevgililer" (1759)
I rusteghi, "Yabanlar" (1760)
La trilogia della villeggiatura, "Sayfiye Üçlüsü" (1761)
Le baruffe chiozzotte, "Chioggia Kavgaları" (1762)
Una delle ultime sere di carnevale, "Karnavalın Son Akşamlarından Biri" (1762)
Il Ventaglio, "Yelpaze" (1765)
Le bourru bienfaisant, "Belalar Mübareki" (1771)

Bunlardan "Yabanlar" ve "Chioggia Kavgaları" Venedik lehçesiyle, "Belalar Mübareki" ise Fransızca yazılmış oyunlarından.

Carlo Goldoni'nin bir Türk karakterine yer verdiği *L'imprésario de Smyrne*, "İzmirli Empezaryo" (1759) adlı bir oyunu var. Bu oyunda Venedik'e gelen İzmirli zengin tüccar Ali, şehrinde opera başlatmak üzere İtalyan sanatçılarla anlaşma yaparak birkaçını İzmir'e götürmek ister. Kendilerini Ali'ye beğendirmek isteyen yaşları geçmiş ses sanatçıları ise rakiplerinin arkasından konuşup birbirlerinin kuyularını kazarak opera ve sahne işlerinde İtalya'da zamanın - ve büyük bir olasılıkla bütün dünyada her zamanın - sanatçıların eleştirilme konusundaki aşırı duyarlılığını ve sahne arkası yaşamın çirkefliliğini hicivle dile getirir. Sonunda Ali projesinden vaz geçerek apar topar İzmir'e geri döner.

Goldoni 1762'de Venedik'ten Paris'e giderek bu şehirdeki İtalyan Tiyatrosu'nun direktörü oldu. Burada yazdığı Fransızca oyunlarını sonradan Venedik seyircisi için yeniden kaleme aldı. Fransa'da Versailles'daki soylulara İtalyanca öğretti. 1783'te *Memoires* adı altında anılarını yazmaya başladı. Fransız Devrimi'nden sonra saray tarafından kendisine bağlanmış olan emekli aylığı kesildi, 1793'te Paris'te yoksulluk içinde öldü.

TEATRO GOLDONI

Teatro Goldoni, Venedik'in günümüzde de ayakta duran tiyatroları içinde dördüncü en eski tiyatro oluyor. Şehrin ilk tiyatroları ise Commedia dell'Arte oyunlarını göstermek üzere 1581'de inşa edilen Michiel ve Tron tiyatrolarıydı. 16. yüzyıldan itibaren Venedik'te tiyatrolar, varlıklı ailelere ait, kâr amaçlı ticari yatırımlardı. Venedikli Vendramin ailesinin başlattığı ve günümüzde Teatro Goldoni olarak bilinen yer, kurulduğu 1622'den sonra değişik zamanlarda Teatro di San Luca, Teatro Vendramin ve Teatro San Salvatore adlarını taşıdı.

Açıldıktan sonraki ilk 30 yıl burada sadece komedya gösterildi. Bina uzun yaşamı boyunca hem yangın hem de tehlike arzeden yapısal sorunları nedeniyle birçok kez elden geçti ve tadilat gördü. Örneğin 1653 yılında yanıp kül olan bina tekrar inşa edildi.

18. yüzyılın ikinci yarısında Goldoni'nin oyunlarının da bu sahnede oynandığını görüyoruz: 1761-62 yıllarında "Sayfiye Üçlüsü", "Chioggia Kavgaları", "Karnavalın Son Akşamlarından Biri" gibi komedileri burada gösterildi.

Venedik'te şehrin tarihi merkezinde ve Rialto köprüsü yakınında yer alan Teatro Goldoni'nin dış görünümü: "Teatro Comunale Carlo Goldoni". (Temmuz 2018)

Teatro Goldoni'nin önünde turistler için 2018 yazında her akşam verilen ve klasik Commedia dell'Arte tipi gösterileri anımsatan "Arlecchino Furioso" müzikli güldürüsünün reklamını yapan oyuncular.

Tiyatro 1775'de yeniden tamire alındı ve kapılarını 1776'nın sonunda açtı.

19. yüzyılın başında Fransız ve Avusturya işgalleri altında kalan Venedik'teki tiyatroların çoğu kapatıldı. Bunların arasında San Luca da bulunmaktaydı. Tekrar hizmete girmesi ancak 1817'de gerçekleşti. Aynı sene bir kez daha tamir gören tiyatronun foyeri de 1833'te genişletildi, ismi de Teatro Apollo olarak değiştirildi.

Teatro Apollo bu yıllarda yapılan ileriye dönük bir girişimle İtalya'da ilk havagazı ile ışıklandırılan tiyatrosu olma özelliğini taşıyor. 1874'te yeni bir tadilat yapıldı ve hemen arkasından Teatro Apollo'nun adı Teatro Goldoni olarak değiştirildi.

1930'ların sonunda Venedik halkının diretmesi ile Teatro Goldoni'nin ticari bir sinema salonuna döndürülmesi engellendi. 2. Dünya savaşı yıllarında gösterilere devam eden tiyatro 1947'de tehlikeli addedildiği için yeniden inşa edilmek üzere kapatıldı. 1957'de tiyatroyu belediye aldı. Politik nedenlerle ve bütçe kısıntıları yüzünden çok, ama çok uzun süren çalışmalarından sonra Teatro Goldoni günümüzdeki şekliyle ancak 22 Nisan 1979'da halka açılabilirdi. 1992 yılında da yönetimi Teatro Stabile del Veneto'da devredildi.

"Teatro Comunale Carlo Goldoni" resmi adını taşıyan, toplam 1250 koltuk kapasiteli, locaları dört katlı, 12 metre boyunda ve 11 metre derinliğinde sahneleri olan tiyatro, Teatro Stabile del Veneto'nun düzenlediği oyunlar, konserler, opera, bale ve diğer etkinliklere ev sahipliği yapıyor.

GIUSEPPE VERDI

19. yüzyıl İtalyan operasının en büyük dehası şüphesiz ustaların ustası Giuseppe Verdi'dir. Verdi operayı bel canto bestecilerinin ötesinde çok daha gerçekçi bir tiyatroya dönüştürdü. Donizetti'nin son önemli operası Don Pasquale'den (1843) itibaren İtalyan operasının kalbi Verdi'nin eserleri ile attı. Verdi'nin orta döneminde arka arkaya bestelediği unutulmaz operaları Rigoletto, La traviata ve Il trovatore'ye gösterilen ilgi aradan geçen 170 seneden sonra bile dünya sahnelerinde azalmak yerine artıyor.

Verdi'nin konu olarak kullandığı öğeler Alman operasının doğaüstü ve mistisizm kökenli yaklaşımı yerine, çok daha temel

ve ortak insani duygulardan oluşuyordu. Verdi herkese hitab eden kahramanlık, sadakat, kıskançlık, hırs, aşk, kin, özveri ve vatanseverlik gibi duyguları işledi. En önemlisi, İtalya'yı müzikle birleştirmeyi başardı.

Eserlerinden Macbeth, Otello ve Falstaff, Shakespeare'nin eserlerinin operatik ortamda en etkili uyarlamaları olarak kabul edilir.

Son dönem operaları Aida, Otello ve Falstaff'da Verdi kendi tanımladığı İtalyan operasının bile ötesinde eserler yaratarak müzik ve dramı o zaman dek görülmemiş bir şekilde iç içe bir bütün haline getirdi.

Giuseppe Verdi 9 Ekim 1813'te İtalya'nın Roncole köyünde doğdu. Küçük yaştan itibaren müziğe ilgi göstererek daha on yaşında köy kilisesinin orgcusu oldu. Bir süre Busseto'da çalıştıktan sonra müzik eğitimine Milano'da devam etti. Yalnız burada hem yaşı tutmadığı hem de müziğe yeteneği olmadığı gerekçesiyle kendisine burs

Giuseppe
Verdi
1881 yılında.

verilmedi. Onun yerinde Lavignac'tan dersler aldı ve beş yıl kadar sonra da opera bestecisi olarak müzik hayatına atıldı.

İlk operası Oberto, Milano La Scala'da seslendirildi ama pek başarılı değildi. Ona ün getiren operalar I Lombardi ve Ernani oldu. Daha sonra Attila ile büyük ün kazandı ve bunu bir dizi üstün başarılı opera takip etti. Bunlardan 1847 tarihli I Masnadieri İngiltere'den ısmarlanmıştı. Londra prömiyerinde ünlü soprano Jenny Lind rol alıyordu.

Verdi'nin operaları ve ilk seslendiriliş tarihleri şöyle:

OPERA	İLK GÖSTERİM YILI
Oberto	1839
Un giorno di regno	1840
Nabucco	1842
I Lombardi alla prima crociata	1843
Ernani	1844
I due Foscari	1844
Giovanna d'Arco	1845
Alzira	1845
Attila	1846

Macbeth	1847
I masnadieri	1847
Jerusalem	1847
Il corsaro	1848
La battaglia di Legnano	1849
Luise Miller	1849
Stifellio	1850
Rigoletto	1851
Il Trovatore	1853
La traviata	1853
Les vèpres siciliennes	1855
Simon Boccanegra	1857
Aroldo	1857
Un ballo in maschera	1859
La forza del destino	1862
Don Carlos	1867
Aida	1871
Otello	1887
Falstaff	1893

Operaya pek özel ilgisi olmayan müzikseverlerin bile anında tanıyacağı çok sayıda Verdi melodisi var: örneğin "La donna è mobile" (Rigoletto), "Va Pensiero" (Nabucco), "Libiamo ne' lieti calici" (La traviata), "Vedi! Le fosche notturne spoglie" (Il trovatore), "Marcia Trionfale" (Aida).

27 Ocak 1901 tarihinde hayatını kaybeden Verdi'nin yaklaşık 300.000 İtalyan'ın katıldığı resmi cenaze töreni.

TEATRO VERDI

Padova kentinin ilk tiyatrosu 1642'de açılmıştı. 1700'ün ortalarına gelindiğinde bazı aristokrat ailelerin bir araya gelmesi ile yeni bir tiyatro kurulması için çalışmalar başladı. Nobile Società del Teatro Nuovo olarak kurulan bu derneğin desteği ile 1749'da temeli atılan Teatro Nuovo adlı yeni tiyatro, iki yıl içinde tamamlanarak 1751'de açıldı. At nalı şeklindeki ana partere ek olarak her katta 29 loca olmak üzere dört kat loca bulunmaktaydı. Beşinci kat ise servis için ayrılmıştı. Orkestra için 250 kişilik yer vardı.

1846'da Giuseppe Jappelli adlı Padova'lı mimar hem dış cephesini hem de locaları yeniledi ve 1847'de tiyatro tekrar hizmete girdi.

Padova'daki Teatro Verdi'nin sahne ve localarının 1884 yılındaki görünümü.

Ama tadilatın sonu gelmiyordu. 1882-1884 arası Milanolu mimar Achille Sfondrini dış cepheyi ve dekorasyonları yeniledi, tiyatroyu günümüzdeki şekline getirdi. Fresk olarak duvarlar ve tavan Verdi'nin Nabucco, Aida, I due Foscari, Ernani, I Lombardi ve Macbeth operalarından alınmış sahnelerle süsledi.

Tiyatro, ismi Teatro Verdi'ye çevirilmiş olarak 8 Haziran 1884'te Aida'nın gösterimi ile açıldı.

Padova'da her Haziran yapılan Aziz Anthony'ye adanmış ("Fiera del Santo") fuarının 1884 yılındaki etkinliklerinden birisi olarak 8 Haziran 1884 tarihinde Aida ile açılan Teatro Verdi.

Verdi, adı verilen tiyatronun açılışına ısrarla davet edilmişti ama yaşadığı Busseto'dan gelmek istemedi. Mimar Sfondrini ve tiyatro cemiyetinin başkanı Giuseppe Treves'in yaptığı davetlere Busseto di Sant'Agata'dan gönderdiği 6 Haziran 1884 tarihli mektubunda biraz ters bir şekilde, "Kaç kere söylemem gerekiyor, Padova'daki açılışa gelmem mümkün değil" gibi bir ifadeyle cevap vererek açılışa gelemeyeceğini bildirdi. Verdi, "Gelirsem açılışa ne yapacağım? Kendimi gösterip alkış mı toplayacağım? Buna herşey ters düşüyor: yaşım, sağlığım ve en önemlisi zevklerim" diye yazıyordu.

L'inaugurazione del teatro Verdi A PADOVA

La sera dell'8 proximo passato fu ben luogo a Padova la solenne inaugurazione dell'Ateneo del Teatro Nuovo, intitolato a Verdi, restaurato, come noto, dall'architetto Scandini.

L'Altezza Reale si recò ad assistere alla solenne Fianza colla seguente lettera indirizzata al signor Giuseppe Treves, presidente del Teatro. Eccola:

« Egregio signor Presidente,

« Quanto ebbi l'onore di dirle altra volta; quanto ripeto a voce all'egregio architetto Scandini di non poter venire a Padova per l'apertura del nuovo Teatro, sono disolato doverlo ora ripetere per l'ultima volta. Tutta vi si oppone: la mia età, la mia salute e, più di tutto, i miei guai. E mi pernetta, signor Presidente, cosa vorrei a fare? A farmi vedere? A farmi agitare? Ciò non può essere. Io vorrei, e vedo, venire a ringraziare dell'onore che mi si è voluto fare, ma spero che Ella vorrà aggradire, anche in iscritto, questi ringraziamenti che io le faccio colla più profonda, sentita e sincera gratitudine.

« Con questi accetti dunque, egregio signor Presidente, le mie scuse, e voglia credermi

« Rimetto a Sua Altezza, il gruppo d'oro.

« Sua devotissimo
« G. Verdi. »

La Musica Popolare adlı aylık dergisinin 15 Haziran 1884 tarihli sayısında yayımlanan Padova'da Teatro Verdi'nin 8 Haziran 1884'te açıldığı haberi ve Verdi'nin bu açılışa gelemeyeceğini belirttiği mektubu.

1. Dünya savaşında bombalanarak büyük hasar gören bina, freskleri dahil baştan sona yenilenerek 1920'de tekrar açıldı. Bundan sonra belediyenin idaresi altına girdi. Ek tadilatlar 1958 ve 1996 yıllarında yapıldı.

Teatro Verdi günümüzde 890 koltuk kapasiteli ana partere ek olarak üç kata dizilmiş localardan oluşuyor. O da Teatro Goldoni gibi Teatro Stabile del Veneto'nun her sezon etkinliklerini sundukları bir mekan olarak hizmet vermeye devam ediyor.

Padova'daki Teatro Verdi'nin dış görünümü. Temmuz 2018.

Padova'daki Teatro Verdi'nin 1884 yılındaki görünüşü.

Padova'nın şehir merkezinde Via dei Livello'daki Teatro Verdi'nin locaları.

Bu arada Verdi İtalyanlar için o kadar büyük bir övünç vesilesi ve o kadar ulusal kahraman mertebesine yükseltilmiş bir sanatçı ki, Padova gibi, ülkede "Teatro Verdi" adını taşıyan tiyatroya sahip bir çok kent var: Brindisi, Busseto, Florence, Padova, Pisa, Salerno, San Severo, Sassari, Trieste bunların arasında sayılabilir.

İtalya'nın Padova'ya ek olarak diğer bazı kentlerinde bulunan ve "Teatro Verdi" adını taşıyan tiyatro salonları ve yapım yılları. Üst sıra: Brindisi (2006), Busseto (1868), Floransa (1854), Pisa (1867); İkinci sıra: Salerno (1872), San Severo (1937), Sassari (1826), Trieste (1801).

Su

Teatro Verdi detay

Venedik'teki Teatro Goldoni'nin locaları. Temmuz 2018.